

INTERNETES TARTALMAK A HAZAI KISEBBSÉGEKRŐL*

AZ UTÓBBI ÉVEKBEN AZ INTERNETES TARTALOMSZOLGÁLTATÁS és -felhasználás tekintetében élen járó Egyesült Államokban fejlődésnek indult webkutatások megállapították, hogy az online tartalmak mindinkább arányaiban tükrözik az offline világot: demográfiai, társadalmi, gazdasági, kulturális tekintetben.¹ Úgy, ahogyan a tartalmak – híryanagyok, újságcikkek, tanulmányok, hivatalos iratok, jelentések, adatbázisok, tananyagok stb. – a valós életben is eltérő mennyiségben, sajátos, meghatározott arányokban születnek, termelődnek a különböző témakörökben, kérdésekben, ugyanúgy az internet virtuális valóságában is mindinkább jellemzőnek mondható az, hogy hogyan, milyen mennyiségben, sőt: miként tükrözik a webes tartalmak a társadalom tevékenységének egyes szegmenseit.

Előfeltevésünk volt,² hogy Magyarországon az információs társadalom jelenlegi fejlődési szakaszában a hazai kisebbségekre vonatkozó internetes tartalmak mennyisége³ még felleltározható, a kínálat nem annyira bő, és feltételeztük ugyanakkor, hogy e mennyiség már elégséges minőségi elemzés következtetéseinek levonására. E kutatásra alapozott munka szociológiai konceptualizáció keretében, az információs társadalom szociológiája és a kisebbségkutatás határterületén vizsgálta 2002. február és 2003. december között a magyarországi kisebbségekkel kapcsolatos világhálós tájékoztatást. Elsődlegesen a magyarországi kisebbségek internet-használati és tar-

* A tanulmány átdolgozott és kiegészített részlet a szerző *Kisebbségek a világhálón. A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségekkel kapcsolatos tájékoztatás az interneten. Tartalmak, szolgáltatók, felhasználók* c. könyvéből (Gondolat Kiadói Kör, 2003, Budapest, 166 o.)

1 Az Egyesült Államok Internet Tanácsa (US Internet Council) éves jelentésének megállapítása. *State of the Internet. 2001 Edition. Executive Summary*. Prepared by ITTA (International Technology & Trade Associates, Inc. for the United States Internet Council) <http://www.itta.com/internet2001.htm>

2 kisebbségkutatói, valamint korábbi webszerkesztői ismereteink alapján.

3 Az elképesztő tartalom- illetve adatmennyiség tárolására képes eszköz többek között az információs túltelítés felé vezethet, melynek elemzése mind gyakrabban merül fel pszichológusok, gazdaságkutatók, médiakutatók köreiben. Vö. *INFINIT INFormációs társadalom, INternet, InformációTechnika Az ITTK – INFINIT Műhely heti hírlevele* 204. szám, 2003. május 29., valamint *Overcoming Information Overload In Info@UK (June 2003)* – „Your guide to major UK information society developments and news. The bulletin is compiled by the Information Management Research Institute, University of Northumbria on behalf of the British Council and is designed primarily to meet the information needs of British Council staff. However we recognise that it will be of interest to a wider audience”.

talomszolgáltatási tevékenységének elemzése volt a cél, emellett felkutatta, rendszerezte és értékelte a hazai nemzeti, etnikai kisebbségekről szóló, más hazai és külföldi szolgáltatóktól származó legkülönbözőbb internetes tartalmakat. A hazai kisebbségi médiatájkép teljes körű áttekintése és elemzése nem tartozott ugyan kutatási céljaink közé, ám lévén, hogy a világhálós kommunikáció előzményeinek számító hagyományos, nyomtatott és elektronikus média mindenképpen a vizsgált jelenség logikai kiindulópontját jelenti, elengedhetetlennek tartottuk a helyzet felvázolását.

A kutatás módszerei

A hagyományos szociológiai kutatási módszerek – mélyinterjúk,⁴ dokumentumelemzés, szakirodalom felkutatása, statisztikai adatgyűjtés, résztvevő megfigyelés – alkalmazása mellett sajátos kutatói feladatot képezett az internetes tartalomkeresés elveinek, szempontjainak, keresési eljárásainak kialakítása. Annak érdekében, hogy tudatosan és megalapozottan dönthessünk a világon jelenleg létező hatalmas adatbázisokat kezelő, nagyteljesítményű keresőgépek-internetkatalógusok, általános vagy szakosodott adatbázisok kiválasztásában, előzetesen meghatároztuk a felhasználandó keresők kiválogatásának szempontjait.⁵ (Mindezeket részletesen írja le a bevezetőben említett kötet egyik fejezete.) A világszerte mindössze néhány éve létező webkutatás művelői is abban a helyzetben találták magukat, hogy ebben saját metodikát kell kidolgozniuk.⁶ Egyesek kijelentették: előzmények hiányában egyelőre mindegy, mely módszert használjuk, lényeg, hogy közülük valamelyik alkalmazásra kerüljön.⁷

A hazai kisebbségekre vonatkozó, legkülönbözőbb tartalmakat kereső munkánk során a teljeskörűséget céloztuk meg – a találati anyagot mennyiségi, tartalmi, szolgáltatói, műfaji valamint nyelvi szempontok alapján tekintettünk át.⁸

Termékeny szempontnak bizonyult a kigyűjtött anyag szolgáltatók és felhasználók szerinti csoportosítása. További érdekes meglátásokat eredményezett az internetre jellemző heterogén tartalom műfaji áttekintése. Így például tájékoztatást, híryanagot, tudományos elemzést, kisebbségi honlapot, államigazgatási, civil szerveződési, közösségi, közszolgálati honlapokat, információkat találtunk területünkkel kap-

4 A kutatási tervnek megfelelően 2002. február és június között mélyinterjúkat készítettünk az utóbbi évtizedben kiemelkedő kisebbségpolitikai szerepet betöltött/vállaló személyekkel, intézményeknél, összesen tizenötöt. A tanulmányban a mélyinterjúk során elhangzottakból idézünk, e szövegrészeket jelöljük (I).

5 Ungváry Rudolf: *A tartalom szerinti információkeresés az interneten 1–2. rész.* <http://www.mekiif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/forras/ungvaray>, illetve a lap.hu tematikus oldala, a www.kereso.lap.hu

6 „*Researchers of the Internet community have been forced to create new methodologies for studying computer-mediated spaces.*” Lori Kendall: Recontextualising „Cyberspace”: Methodological Considerations for On-line Research. In *Doing Internet Research: critical issues and methods for examining the Net.* London, Steve Jones Editor. Thousand Oaks: Sage Publications, cop. 1999.

7 „*The most important methodological principle for a cultural study of the Internet is simply to have one.*” Jonathan Sterne: *Thinking the Internet: Cultural Studies Versus the Millennium.* In Steve Jones Editor. Thousand Oaks: London, Sage Publications, cop. 1999. 265 p.

8 Kutatásunk keretében egyrészt és elsősorban a magyar weben kerestük a vonatkozó tartalmakat, másrészt az angol nyelvűeket, mint az internetes lingua franca-n íródottakat. Ugyanakkor a német, továbbá a francia nyelvű anyagok között is rákerestünk a témához kapcsolódó kulcsszavakra. A találati tételek ezután elvezettek a teljes tartalmakhoz is.

csolatosan az interneten. A találati halmazba kerültek – bár műfajilag elkülönülnek a webes honlapoktól – a levelezőlisták, fórumok e témával – főként a cigánysággal – foglalkozó (legtöbbször „forró”) anyagai is.

A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségekről szóló, interneten elérhető tartalmak természetesen nem csak különböző szolgáltatóktól származnak, nem csupán különböző időben születtek, s különböző műfajúak – e sort lehetne folytatni –, hanem internetes közzétételük különböző célokat is szolgál.

Világhálós kommunikációs törekvések a hazai kisebbségi közösségekben

A hazai kisebbségi média új területe az internet. Legtöbb hazai kisebbségi közösség már „kimerészkedett” az internetre saját tartalomszolgáltatással. Világhálós tartalomszolgáltató tevékenységüket alig néhány évvel ezelőtt írott sajtótermékük netes megjelenítésével kezdték, annak változatlan, esetleg rövidített formájában. Ez először számítástechnikai, informatikai tennivalókat jelentett.

Az interneten, amelyet néhány kisebbségi sajtószerkesztőség egyelőre új terjesztési csatornaként használt/használ, a nyomtatott lap pontos mása jelent/jelenik meg (1–2 kivétellel), hagyományos lapstruktúrában. Így jelent meg „elsőként a hazai kisebbségi sajtótermékek közül” a szerb újság (*Srpske Narodne Novine – CNN*), majd a *Comp-press* által kiadott több kisebbségi sajtótermék is: a *Fővárosi Ruszin Hírlap, a Ludové noviny*, (www.comp-press.hu). Igen gyorsan követték további hazai kisebbségi újságok, mint például a *Neue Zeitung* (www.extra.hu/neuezeitung). Az újdonságnak számító internetes kiadói tevékenységet az online szerkesztésű változatokban is megjelenő *Amaro Drom* (www.amarodrom.online) és a *Foiaia românească* (www.foaia.hu) vállalták. Ámbár legtöbbjük világhálós megjelenítése formailag, tartalmilag, mennyiségileg eltér a központi napilapokétól – Magyarországon ezeket tekintve a legspecifikusabb online megjelenésűeknek – például nincs mindegyiknek archívuma, fontos szerepet töltenek be a hazai és a külföldi érdeklődők számára, szélesítik az olvasói bázist. Ez utóbbit a honlap-látogatói statisztikák is igazolják.

Kimondható itt is – mint a kérdést vizsgáló nemzetközi szakirodalomban –, hogy nem igazolódtak azon félelmek, melyek szerint a hírközlő sajtótermékek világhálós – és ingyenes – közzététele a hagyományos írott változat iránti érdeklődés csökkenését, netán előfizetők elvesztését hozná.⁹

A nemzetközi internet-kutatásban megfogalmazott vélemény, hogy „*az internet csak a hagyományos kommunikáció határainak kitolása, nem pedig megszüntetése, s eképpen nem hoz létre minőségi változást, globalitás helyett éppen a kulturális minták heterogenitását erősíti. (...) Mindenesetre a globális információközösséggel létrejövő új*

⁹ Pécsi Ferenc: *Lapok a Hálóban: a nyomtatott sajtó és az Internet*. DotKom jegyzetek. DotKom Internet Consulting. 2000. október. 12 p. <http://consulting.dotkom.hu/dl/dotkj1.pdf>

*kulturális állapot nem felváltja a lokális kultúrákat, hanem azok mellé lép, és egészében hosszú ideig jóval szegényebb marad bármelyik lokális kultúrájánál.*¹⁰

*Az internet olyan eszköz, amely a kisebbségek számára általában, így a hazai kisebbségek esetében is az identitástudatot óriási mértékben erősítheti. A magyarországi nemzetiségek önazonosságának megőrzését, önszerveződésének erősödését hozná, ha rendelkeznének az informatikai eszköztár anyagi és ismereti feltételeivel, éppen ezért ez fontos és támogatandó cél.*¹¹ *Mi több, „a világhálón való megjelenés biztosítja a kommunikáció, a tájékozódás és a tájékoztatás lehetőségét, így bármely kisebbségi csoport kapcsolatot tud létesíteni, tapasztalatot tud cserélni a körülötte élőkkel. A nemzeti kisebbségek esetén különös jelentősége van az anyaországgal való kulturális kapcsolattartásnak, amiben az internetes hozzájárulás komoly segítséget adhat. Az internetes kapcsolattartás különösen fontos lehet olyan nemzetiségi csoportok esetében, amelyek nem egy tömbben, hanem egymástól távoli vidékeken, esetleg sporadikusan helyezkednek el az országban.*¹²

Valóban, az internet a határon átnyúló kapcsolatokban rendkívüli szerepet játszik a hagyományos nemzetiségek esetében, de például – ahogyan ez egyik interjúnk során elhangzott – az európai roma népcsoport határokon átnyúló kommunikációs lehetőségeit is megteremtheti, amint az a Svédországban tartott *2. Roma Európai Tanácskozáson* vetődött fel.

Az egyes hazai kisebbségi média-szakemberek eltérő véleménnyel vannak – vagy eltérő tapasztalattal rendelkeznek – az adott közösség bekapcsoltságáról az internetes kommunikációba. Hazai horvát tapasztalat például, hogy *„még nem jellemző a magyarországi kisebbségeknél sem az internet-használat, sem a saját honlapok megjelentetése.”* (I) Igaz, kutatásunk észlelte, hogy e téren (2002 közepén) egyik kisebbség sem volt tájékozott a másik, a „társ kisebbség” honlapjának megléte felől. Fenti horvát véleménnyel ellenkező tapasztalat gyűlt össze a hazai németeknél: *„a szerkesztőség az anyagok 80 százalékát e-mailen kapja... egyre inkább terjed... A legkülönbözőbb generációk vesznek részt benne... jó irányba fejlődik. Az iskolák is egyre inkább felhasználóivá válnak, a NZ ifjúsági oldalára e-mailen küldenek anyagot.”* (I).

Az utóbbi években a kisebbségi szervezetek, országos kisebbségi önkormányzatok, médiaszerkesztőségek körében a tevékenységükkel összefüggő, valamint lakossági igények indukálták az interneten történő megjelenés kezdeményezését. Kétségtelen, hogy ez eleinte presztízskérdésnek is minősült (*„mi már fenn vagyunk az interneten is”, „elsőként vagyunk fenn az interneten”).* Mára elmondható, hogy az öncélú honlapkészítés (végső soron hatás nélküli, mert „magára hagyott”, aktualitását veszített) kevésbé jellemző. A kisebbségi közösségek, érdekképviseletek világhálós tartalom-szolgáltatása – ha nem is széles körben tapasztalt – valós (anyanyelvi) kommunikációs igényt elégít ki, szervező erővé válik.

10 Mathias Bős–Christian Stegbauer: A virtuális utazás határai. Miért nem vezet az internet egységes világkultúrához? In *Századvég*. 1997. 6. sz. 117–129. p. Idézi Z. Karvalics László *Információközösségek. Kísérlet egy fogalom megragadására* c. tanulmányában. 2001. december 21st. century.phil-inst.hu/2002_konf/hn3_kot/zkl.pdf

11 Várfalvi Attila interjúja Stumpf Istvánnal, 2002.04. www.etnonet.hu

12 U. o.

Az 1998-ban elkezdődött „inkubációs időszak”-nak nevezhető etap folytatódott: az egyes kisebbségek országos önkormányzatai – szövetséggel, kht-vel, helyi, kerületi összefogással, egyedi megoldásokkal – fokozatosan saját honlapot indítottak, melyek térségi jelentősége sem elhanyagolható.¹³

Egyértelműen a kisebbségek világhálós kommunikációja kibontakozásának jeleként értékelhetjük, hogy 2004 tavaszára a 13 nemzeti, etnikai kisebbség érdekképviseletei¹⁴ közül legtöbben létrehozták saját honlapjukat. (Jelenleg a lengyel, az örmény és a szerb országos önkormányzatnak nincs saját honlapja.)

Időrendben a hazai 13 kisebbség közül legelsőként a cigányság számára fontos információk világhálós közzététele valósult meg, ám paradox, vagy épphogy érthető módon nem cigány önkormányzat, szervezet által, hanem egy (több forrásból is támogatott) alapítvány – a *Kurt Lewin – Romapage* honlapja révén, amely több cigány civil szervezet, sokáig a *Roma Sajtóközpont* számára is biztosított/biztosít közlési felületet. Értékes információkat csoportosít a cigányság számára további néhány, civil kezdeményezésre, vagy központi művelődési intézmény keretében létrehozott honlap, mint a *Mediátor Alapítvány* www.romacentrum.hu lapja, a www.romakontakt.hu honlap, nemkülönben a *Magyar Művelődési Intézet Roma Kultúra Osztályának* honlapja, a www.c3.hu/~corvin/romacult/index.htm címen. Itt jegyezzük meg, hogy egy éve indult és működik a kormányzati roma honlap, a www.romaweb.hu. Az a néhány eset – lengyel, szerb, örmény –, ahol az országos önkormányzat még nem indított saját honlapot (az örményeknek a *Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* közös honlapja révén léteznek) – valószínűleg hamarosan „bepótol”, s ezzel lezárul az inkubációs időszak.

Nem csak az országos szervezetek, önkormányzatok, hanem helyiek is tápláltak/táplálnak internetes megjelenési ambíciót, mint a piliscsévi szlovák kisebbségi önkormányzat. Honlapja van a *Pécsi Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesületnek*, a *Csongrád Megyei Cigányok Demokratikus Szövetségének*, a *Pécsi Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Bázisnak*, a szolnoki lengyel, a szegedi görög egyesületnek, s további eseteket tartalmaz az ezekről összeállított lista. „Többségi” önkormányzat honlapján helyet kapnak – oldalt riporttal, kontaktinformációkkal – a kisebbségi önkormányzatok is, erre sok példa hozható, ugyanígy egyes megyei önkormányzatok honlapjáról (mint Baranya megye esetében).

A *MNEKK* regionális és helyi elektronikus média célpályázata keretében világhálós tartalmak készítésére először 1999-ben nyújtottak be pályázatot kisebbségek (*I – 2002. március*), ez 2002-re a következőképp alakult: a célpályázat keretében a 48 sikeres pályázatból 18 internetes témájú. A pályázók: országos, regionális, helyi kisebbségi önkormányzatok (társulásuk, szövetségük), kisebbségi kutatóintézet, kisebbségi színház; a 18-ból 8 budapesti székhelyű, 10 vidéki városból (Sátoraljaújhely – 2, Békéscsaba, Gyula, Tatabánya, Szekszárd) 4 pedig községekből érkezett. Összesen

13 Például a hazai szlovákok nemrégén indult honlapja a térség szlovák kisebbségei közül másodikként indítanak internetes tájékoztatást; elsőként a Csehországi Szlovákok Közössége tette ezt.

14 Az országosak vagy egyes helyiek.

3,5 millió Ft-ot nyertek e pályázaton honlap készítésre, karbantartásra, információk világhálóra vitelére. 2003-ban ugyanezen a célpályázaton a 74 nyertes pályázat közül 29 internetes témájú. Az előző évhez viszonyítva ez 50 százalékos növekedés. A támogatás összege arányosan több volt: közel 5 és fél millió Ft. A pályázók 2003-ban is változóan hol országos, hol helyi kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, nemzetiségi iskolák, regionális kisebbségi szervezetek köréből kerültek ki. A 29 pályázatból 11 Budapestről, a többi más városból (Bonyhád, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Szeged, Szekszárd, Veszprém), vagy községből (Abaliget, Ágfalva, Kópháza, Letenye, Mecseknádasd, Méhkerék, Murakeresztúr, Pilisszentkereszt) érkezett. A 13 hazai kisebbség közül nem szerepelnek nyertes internetes pályázattal a szerb, a bolgár, a szlovén kisebbség képviselői. Többen pályáztak sikeresen a magyarországi horvát, cigány, német, szlovák, román, lengyel közösségek részéről.¹⁵

Annak ellenére, hogy 2003-ra az internetes tartalomszolgáltatás költségeire sikeresen pályázott jelentkezők száma az előző évhez viszonyítva megkétszereződött, ismereteink szerint 2004-re a MNEKK ezen célpályázata forráscsökkentés következtében megszűnt.

Nemzetiségi oktatási intézmények honlapjai a *Sulinet* keretében készültek, így a német, a szerb, a szlovák nemzetiségi iskolák honlapjai Sátoraljaújhelyen, Gyöngyösön, Pécsen, Budapesten, Budaörsön, de készítettek kisebbségi ifjúsági egyesületek is saját honlapot.¹⁶ Olyan intézmények, mint a hazai horvát és a német színház szerepelnek rövid bemutatkozó infóval színházi vagy más adatbázisokban, és több kutatóintézet, közgyűjtemény nyitott saját honlapján külön fejezetet kisebbségeknek/kisebbségekről.

Az egyes kisebbségek anyanyelvén megjelentetett internetes anyagok iránt nem minden esetben a hazai kisebbségi közösségek férnek hozzá, hanem az adott nyelven „böngésző” anyaországi érdeklődők, illetve a más országokban, szintén diaszpórában élő közösségeik. Így történik ez a hazai ruszin honlap esetében, amely iránt a szerkesztőség jelzése szerint az érdeklődés a ruszin világból jön, míg a két, magyarországi, ruszinok által lakott falu – Komlóska és Múcsony – ruszin lakosai valószínűleg számítógéppel sem rendelkeznek.

Az egyes kisebbségek érdekképviselőinek, szervezeteinek, intézményeinek összesen 89 honlapjával/oldalával¹⁷ találkozhattunk (listájuk a *Kisebbségek a világhálón c.* kötetben). Internetes viszonylatban e szám nem sok, ám azon kívül, hogy folyamatosan nő, e közösségek számára nem is kevés. Nagyon nagy eredménynek tartják a saját honlap létrehozását, aényt, hogy nyitottak a világ (ruszinjai, horvátjai, szlovákjai stb.) felé (is), hogy megismerjék őket, és kapcsolatot teremtsenek.

¹⁵ A MNEKK Regionális és helyi elektronikus média célpályázat eredményeiről bővebben a <http://web.axelero.hu/mnekk/frame/mdia.htm> címen.

¹⁶ Az internetre csatlakozott hazai iskolák a *Magyarországi Általános Iskolák a Hálózaton* – magánkezdményezésből született összeállításban <http://www.brody-ajka.sulinet.hu/lt/iskola.alt.html>, és a *Magyarországi Középsiskolák a Hálózaton* <http://www.hvkszcsf.mil.hu/uj-weblap/iskolak/iskola.koz.html> címen érhetők el.

¹⁷ A 2002-ben összeállított és közzétett linkgyűjtemény azóta több honlap adatait gazdagította, így felkerült az OIK honlapjára, s más intézmények netes anyagai közé. Fenti változat a 2003. évi bővítéseket is tartalmazza.

A hazai-kisebbségi tematika további magyarországi honlapokon

A kisebbségek saját internetes tartalomszolgáltató tevékenységéről az előzőekben szóltunk. Ezeken túl olyan honlapok is bekerültek látókörünkbe, amelyek működtetői különböző – államigazgatási, felsőoktatási, kutatási, közgyűjteményi stb. – intézmények, intézetek, olyan honlap-gazdák, ahol a tevékenység jellege döntően kapcsolódik a hazai kisebbségekhez az offline életben is. Természetesen nem állíthatjuk, hogy listájuk kimerítően tartalmazza az ilyen jellegű honlapokat, hiszen például a kormányzati, minisztériumi honlapok úgyszintén tartalmaznak kisebbségeket érintő, rájuk vonatkozó tartalmakat, és itt említendő a magyar elektronikus könyvtárban elérhető több tucat színvonalas tanulmány is a témakörből.

Összesítés. Hazai-kisebbségi tematikájú honlapok/honlap-fejezetek kisebbségek szerinti megoszlása – 2003. júniusi állapot

Mely kisebbség indította, mely kisebbségnek szól	Honlapok száma
Mindegyik/több kisebbségnek szól	28
Bolgár	3
Cigány	26
Görög	3
Horvát	4
Lengyel	1
Német	23
Örmény	4
Román	6
Ruszin	2
Szerb	3
Szlovák	12
Szlovén	1
Ukrán	1
Összesen	117

Az internetes tartalmak között megjelennek a hazai kisebbségek mint chat-téma, vagy levelezőrovat-topic is.

A következőkben 26 pontban összefoglaljuk a kisebbségek internetes tartalomszolgáltató tevékenységének néhány közös és néhány sajátos jellemzőjét, ellentmondásokkal és erősségekkel, eredményekkel, valamint jelezzük néhány, az internetes tájékoztató tevékenységük kezdeteivel összefüggő közös gondjukat, kihívásaikat. Az összefoglaló keretében kitérünk a hazai kisebbségi tematikával foglalkozó, további vizsgált honlapok jellemzőire is.

1. A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek egyelőre sokkal inkább internet felhasználók, mint tartalomszolgáltatók – így véli ezt az egyik országos kisebbségi önkormányzat elnöke is, interjúalanyunk. Másik hazai kisebbség hasonló szerepkörben lévő képviselője szintén úgy véli, hogy nem igazán jellemző még a magyarországi kisebbségek között sem az internet-használat, sem a honlapok készítése, bár egyre hangsúlyosabban jelenik meg e törekvés. Például, „a hazai horvátok körében,

akik főleg kistelepüléseken élnek, nem nagyon jellemzően terjedt el az internet használata. Azokban az általános iskolákban, ahol horvát nyelvoktatás folyik, még nincs internet. Ez elmondható a legtöbb hazai kisebbségről is. Az általános lemaradás vonulataiba tartoznak, akárcsak az internet Magyarországon általában, de körükben is egyre jelentősebb médiává válik, sok pozitívumot mutatnak fel.”

2. A kommunikációs igény, ami észrevehetőbben jelentkezik, az e-mailes kapcsolat. Magyarországi reprezentatív internet-kutatás általános megállapítása, hogy az e-mailezés a legelterjedtebb internet-felhasználási cél, de ez a legnépszerűbb internetes tevékenység a világon is, maga mögött hagyva az online társalgást (chatelest), az üzenetküldést, a videófájlok megtekintését és az internetrádió hallgatást. Az internet használata gyakorta pályázati információkért történik. A legfiatalabbak a *Sulinet* program keretében akár játékokkal is ismerkednek. Legkevesbé terjedt el Magyarországon az internetes rádiózás, a DVD-k, videófájlok, mp3-ak letöltése. Külön kutatási téma lehetne a kisebbségi tematika jelenlétének vizsgálata internetes elektronikus tananyag-adatbázis keretében: keresőprogramjaink ilyen, szisztematikusan megszerkesztett oldalakkal 2003-ban még nem találkoztak. Nem zárható ki viszont, hogy az *MTA Etnikai-kisebbségi Kutatóintézetének* világhálón elérhető tanulmányai, akárcsak a *NEKH* honlapján közzétett, vagy a *mek*-ben elérhető összefoglaló, adatolt források hasznos távoktatási segédanyagként szolgálhatnak.

3. Országos kisebbségi önkormányzatok jelenleg égetőbb kérdésnek tartják a helyi kisebbségi közösségekben leghatékonyabb kommunikációs módszer meghatározását, azt, hogy saját közösségének megfeleljen az alkalmazott módszer, például a helyi kisebbségi önkormányzati választásoknál, a kampányolási folyamatban.

4. A kisebbségi aktivitás mértéke, foka. Mely kisebbségeknél tapasztalható élénkebb internetes tevékenység? Amennyiben csupán honlapjaik számából, avagy beadott pályázataik után ítélünk, és nem vesszük figyelembe minőségi szempontokat, legszámottevőbb az érdeklődés a cigány és a német civil szervezetek részéről.

5. Ennek ellenére elmondható, szociológiai szempontból, kisebbségi közösségekben gondolkodva, (és nem politológiai szempontból, az országos kisebbségi önkormányzatok internetes tevékenységének intenzitása/hiánya szempontjából), hogy egy-két kivétellel minden hazai kisebbség számára indítottak már honlapot, vagy honlap-oldalakat, akár többet is. Az ismerkedés („korai adaptáció”) az internettel megtörtént.

Tekintve a kezdeti stádiumot, még korai lenne vizsgálni a számítógépes kommunikáció kisebbségi közösségekre gyakorolt hatását, ámbár az összlakosságra vonatkozóan e kérdés már itthon is elemzések, konferenciák tárgyát képezi,¹⁸ és aktuáli-

18 A kérdés kutatásáról bővebben Z. Karvalics László tanulmányában: „*Napjaink egyre nagyobb méretű információközösségei (...) nem egyszerű médiakonstrukciók: kölcsönös összekapcsolhatóságuk mértéke egyenesen a demokrácia-állapot legfontosabb korrelatív párja, fontosabb és pontosabb, mint bármely hagyományos szempont (iskolázottság, egy főre eső GDP, életkor-kilátások stb.). (...) Ithiel de Sola Pool kimutatja, hogy mindig a szabadság erői indulnak növekedésnek, amikor a kommunikáció eszközvilága könnyen hozzáférhető, decentralizált és elosztott, és a központi ellenőrzés erősödik, amikor ez az eszközvilág monopolizált, koncentrált és ritkasága miatt nehezen hozzáférhető.*” Idézi Christopher R. Kedzie: *The Third Waves*, a Brian Kahin és Charles Nesson szerkesztette *Borders in Cyberspace: Information Policy and the Global Information Infrastructure* c. kötetben, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997, 106–128. o.munkájából.

Ugyanerről a kérdéstről ld. a 2003. tavaszán rendezett I. Startlap konferencia anyagait.

tása az egyes kisebbségek esetében valószínűsíthetően nem késik. Intenzívebb kommunikáció, véleménycseré, interaktivitás diaszpórában élő nemzettagjaikkal egyes anyaországi honlapokon észlelhető, elsősorban az örmény és az ukrán anyaországi, diaszpórának szánt honlapokon, és kiemelendő a magyarországi ruszinok honlapjának e-mail-es kapcsolatrendszere. Ugyanakkor elemzők az online közösségeket „*azonos érdeklődésű emberek laza csoportosulásának*” tekintik, olyan virtuális közösségeknek, amelyek „*sűrűsége*” nem ér fel az offline közösségekével.

6. Indítottak, ez nem egyenlő azzal, hogy működtetnek is, lásd Pécsi Ferenc ide vonatkozó megállapításait.¹⁹ Felmerül a tartalmak mennyiségének és minőségének kérdése.

7. Ha az internetre, mint információforrásra gondolunk, és feltesszük a kérdést: mennyire információintenzív terület az akár a reá irányuló Európai Unió figyelem miatt kiemelt jelentőségű kisebbségi témakör, akkor egyértelmű, hogy annak kellene lennie. E tekintetben mégis, úgy tűnik, a tartalmi kínálat elégtelenségéről beszélhetünk – ám kinek a részéről? Leginkább a szisztematikusan megszerkesztett adatbázisokat hiányolhattuk.

8. A honlap-kezdemenyezők („*nekirugaszkodás*”) több esetben (6) az országos kisebbségi önkormányzatok, de a honlap-gazdák jellemzően a kisebbségi civil szférában tevékenykednek. A honlap-készítést célzó közalapítványi pályázatra jelentkezőknél megfigyelhető a funkcionális kör bővülése: van, ahol a kisebbségi önkormányzat készít honlapot, van, ahol kisebbségi civil szervezet, van, ahol kisebbségi oktatást végző iskola, van, ahol fővárosi kisebbségi önkormányzat.

9. Több, a hazai kisebbségek számára fontos információt az oktatási, kutatói intézmények honlapjai tartalmaznak. Ez mondhatni természetes, hiszen általánosan jellemezte az internet elterjedésének kezdetét.

10. Nem minden, internetes oldalakkal, világhálós tájékoztatással megjelenő kisebbségi intézmény, szervezet rendelkezik saját honlappal; több esetben – tapasztalat szerint egy első fejlődési szakaszban – mások a befogadók, a kezdeményezők (Tolna megyei linkek, Romapage). Képviselőjükben felvállalják a tevékenységet, mint néhány cigány, roma honlap esetében, ahol a személyesen érintettek helyett csak az őket képviselő, az ő érdekeiket felvállalók szólnak meg (mediátorok). „Meghatározó, hogy civil szervezetek, alapítványok segítik a hazai kisebbségek internetes tevékenységét, esetleg átvállalják egyelőre, de végső soron a kisebbségek maguk kell, hogy az igényeiket megfogalmazzák, végezzék ezt a tevékenységet. Az offenzív, a kisebbségek aktivitására, részvételére alapuló tevékenység lehet a cél.” (I)

11. A hazai kisebbségek internetes megjelenése a kisebbségi írott sajtó hálózatra vitelével kezdődött, e tekintetben aktív szerepet a lapgazda országos önkormányzatok játszottak. Mindössze két esetben beszélhetünk online szerkesztésű változatokról (*Amaro Drom*, *Foaia Românească*), a többinél az írott változat, vagy annak egy része kerül fel a világhálóra (archívummal vagy anélkül).

¹⁹ Pécsi Ferenc: i.m.

12. Területileg honnan kezdeményezték a legtöbb honlap megjelentetését: Budapest, Pécs, Szeged, Sátoraljaújhely.

13. A honlapok létrehozói között több, különböző korosztály jelenik meg. Rétegtartalmakat nyújtanak az ifjúsági szervezetek (cigány, német, görög), a Sulinet révén a nemzetiségi oktatási intézményekben létrehozott iskolai honlapok. A kisebbségi meritokrácia átlagéletkora, számítógépes tapasztalatai kihatnak az internethez való viszonyulásra, nyitottságukra/közömbösségükre a technika újdonságai iránt.

14. A kisebbségi honlapok között további, immár tematikus rétegtartalmakat is fellelhetünk: így például a cigánysággal kapcsolatos világhálós anyagok megoszlanak a felsőoktatásban résztvevő fiatalok honlapja (Bronzklub), a szociálpolitikai kérdésekkel (romacentrum.hu), a kultúrával, közgyűjteményekkel (*MMI* Roma Kultúra honlapja, a *Néprajzi Múzeum* Roma gyűjteménye, újabban a roma képzőművészeket bemutató Roma-Art.hu, Bárdi Zuzsa szerkesztésében) foglalkozó honlapok között. A *Romapage* aktualitásokban, hírekben emelkedik ki. Az egyetemi tanszéki honlapok között a nemzetiségi, a romológiai oktatással kapcsolatos tájékoztatók szolgálnak fontos információkkal.

15. Az internet kétségkívül eszköz arra, hogy az anyanyelvhez való ragaszkodás megvalósuljon. Miként élnek ezzel a lehetőséggel a hazai kisebbségek? Honlapjaik egyik markáns jellegzetessége a nyelvi megjelenítés. E téren három különböző formával találkozunk: a) egyesek 3 nyelven – magyar, angol, és a kisebbség anyanyelvén – tesznek közzé, b) mások magyarul és a kisebbség anyanyelvén,²⁰ és van, ahol c) csak a kisebbség anyanyelvén (de ez főként a németnél jellemző, ami egyúttal világnyelv).

Megvizsgáltuk 83, kisebbségi közösségek, intézmények által létrehozott honlap/oldal nyelvi megjelenítését. Azt találtuk, hogy több mint felük magyar nyelven is megjelenik. Ezt a számot tovább növelik a magyar anyanyelvű cigányságnak szóló honlapok. Egyharmaduk jelenik meg angol nyelven is (a kisebbségi anyanyelv és a magyar nyelvi változat mellett), főként a cigány tematikájú honlapok, de például a ruszin, a szlovák és az ukrán honlap is. Hozzávetőleg 80 százalékuk megjelenik kisebbségi anyanyelvi változatban is, a többi csak magyarul. A német kisebbségről/-nek szóló 23 honlap közül egyiknél sem találtunk angol nyelvű infót. Cigány nyelvjárássokra lefordított és közzétett – beás, romani – szöveget alig találunk a hazai kisebbségi tematikájú internetes oldalakon.

16. Fő funkciójuk: gyors hozzáférést biztosítani alapinformációkhoz. A kisebbségi önkormányzatok, szervezetek, helyi közösségek tevékenységét elősegítő alapinformációkon kívül e honlapok tartalma, célja jelen szakaszban egyelőre kevésbé irányul az önszerveződés élénkülésére-élénkítésére, illetve olyan mértékben, amennyiben a kapcsolatfelvételt, ügyek intézését, megjelenítését könnyíti.

17. Fő céljuk a kapcsolatteremtés, tartalmukban kiemelt jelentőségűek a kontaktinformációk, kapcsolati adatok, élénk az e-mailes megkeresés. Kiemelt céljuk még a nemzetközi megmutatkozás, a kapcsolatteremtés az anyaországgal, a diaszpórával,

20 Az angol nyelvre fordítás költségei gondot okoznak.

a világ más országaiban élő nemzetársaikkal. E tekintetben többen felismerték az internet virtuális közösségformáló erejét.²¹

18. A honlapok egy részének fontos célja a saját – esetenként változó – tevékenység, ügyintézés, szervezés megkönnyítése, korszerűsítése. A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának hivatalában elektronikus úton érkezett beadványokat is elfogadnak; az e-mailes kapcsolattartás jelentősen megkönnyíti a tevékenységet a pályázati kiírások meghirdetése, űrlapok letöltése, eredmények közzététele iránt érdeklődők számára a két kisebbségi közalapítvány – *MNEKK, MCK* – esetében. A *Croatica Kht Könyvkiadó és nyomda* tervezi beépíteni honlapjára a könyvrendelési lehetőséget, amelyet már alkalmaz a *Neue Zeitung*. Az *MTA Kisebbségkutató Intézete* konferenciáinak felhívását juttatja el ily módon széles körben, a felsőoktatás nemzetiségi tanszékei is közzéteszik alapinformációikat az érdeklődők számára.

19. Döntően a statikus információ közzététele dominál: bemutatkozás, hirdetések (konferencia), információk plakátírozása, alapinformációk, dokumentumok, kutatási anyagok (ahol szintén nincs gyors utántöltési forrás).

20. Tartalom: statikus, egyszeri bemutatkozás, néhány brosúra típusú fejezet, tartalmában nem változó dokumentum. A további tervek jó része az adatbankszerű fejezetek bővítését célozza. A *Hírek, aktualitások, Események* rovatok gyakran féléves, vagy 1–2 éves lemaradást tükröznek. Kivétel az internetre került sajtó, amely olykor hamarabb jelenik meg a világhálón, mint nyomtatott változatában, valamint egy-két olyan (magyar nyelvű) honlap, amelynek kifejezetten a kisebbségeket érintő hírközlés a célja (*Romapage, Etnonet*) és rádió (*rádió ©, inforádió*), amely eleve hírközlési feladatot lát el. Interneten elérhető, kisebbségi tematikájú digitális oktatási anyagokkal, segédanyagokkal, mint pl. népmesmeret, nem találkoztunk a világhálón.

21. Ritka a hírközlés, az aktuális eseménynaptár, a dinamikus infó. Ez nem csak az igény hiányával magyarázható, hanem a tartalomszolgáltatási nehézségekkel (az információ eljuttatásának problémája az információ termelődésének helyétől a webmesterig). Jelenleg ez általánosan megoldatlan, személyfüggő, esetleg épp baráti szívességen alapul, nincs külön e feladattal megbízott személy, nem fordítanak erre anyagi eszközöket stb., bár ez általánosságban is csak a kereskedelmi célú, profitorientált honlapoknál megoldott kérdés. Néhány honlapnál hosszú távú stratégia hiánya érezhető, pénzügyi háttér nélkül, jószerével a közreműködők lelkesedésének köszönheti létét. Mára tudatosodott a tény, hogy az infrastruktúra kiépítése nem elégséges, a tartalomfejlesztés drága és nehézkes. (Az országos önkormányzatoknál a média bizottságok kapják a feladatot, ám főállású szereplők munkaidején kívül ez – olykor – nem bizonyul megfelelő megoldásnak.) Ezzel is magyarázható, hogy az általunk felleltározott honlapok némelyike akár évek óta „leült”, illetve indítá-

21 Z. Karvalics László: i.m. A nemzetiségi szocializáció szintén felfogható egy meghatározott információközösség kialakulásának/kialakításának folyamataként: „a nemzetiségi identitás kialakulását, átörökítését, dinamikus reprodukálását egy olyan tanulási vagy betanítási folyamat részeként foghatjuk fel, amelynek során különböző színtereken – a teljesség igénye nélkül felsoroltan: család, intézmények, makrotársadalmi környezet –, különböző tényezők hatására, mint az anyanemzettel fennálló kapcsolatok, meghatározott kulturális kódrendszer kerül elsajátításra: nyelv, hagyományok, érzelmi- és tudásközösség.” In Demeter Zayzon Mária: *Tézisek a kandidátusi értekezéshez*. Budapest, 1996. 1. o.

sa után sem működött.²² „Nincs szomorúbb dolog az egyszer elkészített, majd magára hagyott honlagnál. Az információk rendszeres frissítése (és ennek a frissítés dátumával való dokumentálása) motiválhatja csak a látogatókat a rendszeres visszatérésre” – írja a honlapelemző szakértő Pécsi Ferenc. Alapprobléma: nincs olyan ember, akinek munkaidejébe legalább részben beépült volna, vagy aki akár megbízás alapján végezné a tartalomszolgáltatást. Kérdés, hogy baráti elkötelezettségből, lelkesedésből meddig lehet e tevékenységet végezni? A fejlődés egyik várható és szükséges iránya: információtudatosabbá válni, ennek keretében az információ forrásánál tudatosítani az információ értékét.

22. E fentiekből következően hiánypótló és jelentős az Etnonet.hu, aktualitásokból építkező (magyar nyelvű) honlap tevékenysége, amely harmadik éve ad naprakész tájékoztatást a hazai kisebbségeket érintő politikai, kulturális eseményekről; ugyanezt a szolgáltatást végzi hetedik éve a *Romapage*.

23. Az interaktivitás legtöbbször kimerül az e-mailes kapcsolat felkínálásában, igaz, ez gyakran összetett jelentőséggel bír, mint pl. a kisebbségek kiadványainak megrendelése esetében. (A ruszin honlap másfél éve alatt 43 e-mailes visszajelzést kapott könyvmegrendelés, meghívó, híryanag-tartalommal; a *Neue Zeitung* egy év alatt kb. 600 e-mailt kapott.) Ott, ahol a szerkesztői szándék meghaladta ezt, és *Fórum* címmel fejezetet nyitottak (például a *Romapage*-en), az étlapon akár egy-két témafelvetéssel, kevés reagálás észlelhető. Ennek magyarázatát nem a kisebbségekkel kapcsolatos érdektelenségben kell keresni, mivel igen sok hazai (általános tematikájú, de fórumot működtető) honlap véleménycsere rovatában szerepelnek, méghozzá nagy számban, a kérdéssel foglalkozó hozzászólások. Az ilyen tartalmakban gyakran találkozik a kívülálló olvasó olyan kijelentésekkel is (offline élet leképeződése), amelyek indokolják az *ORTT* internetes tartalomszabályozására vonatkozó megállapításait. A fórumok, levelezőrovatok különben reális szükségletekre épülnek, van hozadékuk, de hatalmas élőmunka igényűek. (Érdekes és fontos kutatási téma lehetne az előítéletesség vizsgálata hazai levelezői fórumokon – sok anyagra bukkantunk mi is.)

24. Látogatottság: ott vizsgálható, ahol van erre vonatkozó statisztika. A vizsgált hazai közel száz kisebbségi tematikájú honlap közül van, aki nyomon követi, figyeli, időszakonként elemzi a felhasználói attitűdöket, méri a honlap iránti érdeklődést, további teendőkre következtet az egyes fejezetek, anyagok letöltéseinek gyakoriságából. Így például a romacentrum.hu honlap napi letöltéseinek száma 200–250.²³ A ruszin honlap másfél éves tevékenysége alatt – 2000. július 1-től 2001. december 31-ig – az érdeklődő, kapcsolatfelvételi e-mailek száma 43 volt, összes látogatóinak száma 1 027, havonta átlag 57. Az *Országos Idegennyelvű Könyvtár* honlap-forgalmánának logfileok szerinti elemzése megfigyelte, hogy 2000.05.07-től 2000.06.17-ig, egy napon átlagosan 158 oldal letöltés volt a jellemző, 16 különböző gépről. A

22 Pécsi Ferenc: *Barátságos weboldalak*, 2001.10.30. <http://www.dotkom.hu/print.php?rovatok/alapozo/011031-friend.html>

23 In *Kisebbségek, hátrányos helyzetű csoportok bevonása*. Budapest, 2001. november, NetSurvey Kft. Virtuális-tér Figyelő Rendszer. Készült a *Miniszterelnöki Hivatal Informatikai Kormánybiztossága* megrendelésére. 48 p. Információs Társadalom Monitoring tanulmányok, No. 8.

Magyarországi Ukránok Internetes Oldalai-nak ez év március 21-ig 1 540 látogatója volt. A *Pécsi Magyar-Német Iskolaközpont* honlapját 2002. július 24-ig 6 566 alkalommal nézték meg 2000.10.27. óta.

A *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal* honlapjának magyar változatát 1998. januárjától 2003. májusig több mint ötvenezen tekintették meg, az angol változatot közel negyvenezen. Egy adott időszak – az 1998. májusi látogatottság – adataival részletesen is rendelkezünk. Megvizsgáltuk ezeket a webtrends szoftver segítségével, így a honlapt látogatók földrajzi helye és országok szerinti adatokról is fogalmat alkottunk.²⁴ A *Magyar Művelődési Intézet Roma Kultúra Osztálya* 2001-ben indított honlapjának 2002. ápriliséig néhány száz látogatója volt. A *Neue Zeitung* internetes változatánál 2002 során 600 konkrét kérdés érkezett e-mailen, ez jelenthet ugyanennyi látogatót. Másoknál nem készülnek statisztikák, de vannak ismereteik például arról, hogy sokan látogatják külföldről a honlapot, mint az *MTA Kisebbségkutató Intézetének* honlapját. Megint másoknál még korai lenne e kérdéssel foglalkozni. Olyan honlapgazdák is vannak, akik számára nem mértékadó a látogatottság.

25. A honlap ismertségét a hozzá mutató linkek számával is mérhetjük, ebben a Google.com „részletes keresés” vonatkozó menüpontja segítségével folyamodtunk.²⁵ Az adott honlapra mutató linkek hazai és külföldi honlapokon, (egyfajta elektronikus hivatkozásként, amely egyúttal átjárási lehetőséget is biztosít) esetenként ezret is meghaladó jegyzéke lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a számszerűsége túl megismerjük: hol, kik tüntetik fel/adnak linket az egyes, hazai kisebbségekkel foglalkozó honlapokhoz.

A legismertebbek azon kisebbségi tematikájú honlapok, amelyek a) viszonylag régebben működnek (tehát volt idő és alkalom a megismerésükre), b) ahol a honlapot működtető intézmény, szervezet offline ismertsége, szakmai tekintélye, politikai jelentősége közismert (pl. *MKOGY*, *OBH*, *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal*), c) illetve ahol fennállt a tartalomszerkesztő, netán a webmester törekvése a honlap népszerűsítésére, különböző adatbázisokba történő regisztrálására. Így például az *OGY Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságának* honlapjára 1 670 link mutat (az *OGY* honlapján keresztül), a *Nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa* honlapjára 144, a *Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal* honlapjára 172, az *ETNONET* nemzetiségi hálólappal honlapjára 30, azaz ennyien hivatkoznak rájuk elektronikusan más honlapokon.

Minden kigyűjtött honlap esetében rákerestünk a honlapra mutató linkek számára. Összehasonlításképp megnéztük, hány link mutat néhány közismert honlapra: a *Határon Túli Magyarok Hivatala* honlapjára 212, a .budapest.hu lapra 432, a .HVG.hu-ra 756, az .mta.hu honlapra 1 320, az mti.hu lapjára 1 440.

²⁴ A honlap olvasóinak 41 százaléka külföldről – legtöbbször az Egyesült Államokból – lépett be a honlapra, 43 százaléka itthonról, 16 százaléka nem meghatározható helyről. Érdekes, hogy Hong Kongból is érdeklődtek iránta.

²⁵ A honlapra mutató linkek számát a Google.com *Részletes keresés* rovatának funkciójával állapítottuk meg. A műveletet 2002. tavaszán végeztük. Az *Oldal-specifikus keresés Linkek* rovatában számszerűen és konkrét tételek szerint kereshetők az egyes honlapokra (URL címekre) mutató linkek.

26. Grafikai megjelenítés: egyes honlapoknál ez vonzóan megtervezett, ritkább esetben akár többször öltöttek új, korszerű ruhát, megint mások mozdulatlanok az ömlesztett word szövegek csapdájában. Fotóanyag, galéria rovat ritkábban fordul elő, ezért is kiemelendő a *Magyar Művelődési Intézet Roma Kultúra Osztályának* honlapján elérhető kiállítási anyag, festménygyűjtemény,²⁶ és a sátoraljaújhelyi *Szlovák Tannyelvű Általános Iskola* honlapjának fotóillusztrációi.

Az internet-ellátottság és informatikai írástudás kiterjesztését célzó programok a magyarországi kisebbségek körében

Az eszközhasználatot és a hozzáférést illetően köztudott, hogy az alacsony költségű alternatívákon, az érdeklődésen és a fizikai hozzáféréseken túlmenően a netezők táborának növekedése további feltételekhez kötött: sajátos informatikai, nyelvi ismeretekre, kulturális háttérre, valamint számítástechnikai felszereltségre van szükség. E feltételek az elit/tömeg törésvonal irányába hatnak, egy lehetséges új marginalizáció felé, amely különösen a hátrányos helyzetű roma kisebbséget érintheti/érinti. Az informatikai „írástudatlanság” komoly hátrányt jelent mind az egyének, mind a közösségek számára.

Az információs társadalom megvalósítása *sehol a világon nem nélkülözheti a kormányzatok kiemelt, kezdeményező és koordináló szerepét*. Kutatásunk keretében vizsgáltuk az informatikai marginalizáció megelőzésére tett kormányzati és civil szervezeti erőfeszítéseket. Országos szinten meghirdetett pályázatok segítik, támogatják a lakosság – kiemelt figyelemmel a hátrányos helyzetűek, köztük a romák – bekapcsolódási lehetőségét, információs eszközökhöz, tartalomhoz, tudáshoz jutását, kiakasztódásuk megelőzésére. Az erőfeszítések egyik célja a különböző önkormányzatok, oktatási intézmények, lakossági csoportok – ide értve a kisebbségeket is – felkészítése az információs társadalom követelményeire.

Az *IHM* az információs társadalom kiépítésére vonatkozó stratégia megvalósítása során többek között arra vállalkozik, hogy 2006-ra minden oktatási intézmény és iskola rendelkezzen internetes kapcsolattal, és 2003 és 2006 között jelentősen fejlődjön a digitális írásbeliség és a távoktatás. Mindezek célirányosan érinthetik a kisebbségeket is, a 2002. decemberében az *IHM* és az országos kisebbségi önkormányzatok között született megállapodás értelmében létrejött *Nemzetiségi Kisebbségi Informatikai Kollégium* tevékenysége által. A *Kollégium* egyik vállalt feladata a támogatási célú pályázati rendszerek tervezése és kialakítása; a pályázati alapok felhasználása során az *IHM* egyeztet a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségekkel és figyelembe veszi azok érdekeit; az együttműködő felek megállapodásukban vállalták, hogy részt vesznek közös rendezvények szervezésében, illetve a másik fél e megállapodás témaköréhez kapcsolódó rendezvényein; az országos nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzatok vállalták, hogy közreműködnek az *IHM* által meghirdetett „Intelligens

26 www.c3.hu/~corvin/romacult/index.htm

(digitális) település” akcióprogramjában, az *IHM* pedig vállalta, hogy a rendelkezésre álló eszközeivel elősegíti a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségeknek az információs technológia fejlődésével való lépéstartást.²⁷

DEMETER ZAYZON MÁRIA

²⁷ Az együttműködési megállapodás teljes szövegét lásd az *IHM* honlapján.